

RECENZE—REFERÁTY—ZPRÁVY

Celostátní seminář o marxistické jazykovědě

17. května 1973 se v budově ÚV KSČ v Praze konal ideologický seminář o marxismu v jazykovědě, jehož se zúčastnilo přes 100 lingvistů z ČSR i SSR. Účastníci vyslechli hlavní referát, skládající se z dvou částí, české (přednesené prof. Horálkem) a slovenské (přednesené prof. Horeckým). Obě části obsahovaly kritický rozbor situace v oblasti jazykovědy s nástinem jejich příštích hlavních úkolů. Poté následovaly další referáty (celkem 12), mezi nimiž bylo i vystoupení pracovníka oddělení školství a vědy ÚV s. Dolejšího. Referáty budou uveřejněny ve zvláštním sborníku (i ty, které pro nedostatek času nemohly již být předneseny).

Úvodem bylo konstatováno, že jazyk jako základní komunikační prostředek lidí má velký význam společenský, a že je proto třeba vymezit náležité místo i jazykovědě. I když její ideologická funkce není vzhledem k nadřídinnému charakteru jazyka tak nápadná, jako je tomu u jiných společenských věd, např. u literární vědy, může přece jen aplikace lingvistických výzkumů sehrát roli ideologicky buď zřejmě pozitivní (např. při podpoře rozvoje národní kultury i mezinárodních vztahů), nebo vyhraněně negativní (nahrává-li nacionalistickým tendencím).

Hlavní referát i řada ostatních se veelku shodovaly ve zjištění, že v období šedesátých let byla naše jazykověda stále více vystavována působení západních lingvistických směrů. Projevoval se tu na jedné straně vliv amerického deskriptivismu, na druhé straně vliv extrémních koncepcí strukturalistických. Silné bylo také působení směrů experimentálních, jako generativní gramatiky, transformační gramatiky, algebraické lingvistiky apod. Nelze přirozeně popřít řadu kladných rysů, kterými uvedené směry mohou metodologicky ovlivnit a také ovlivnily lingvistické bádání u nás. Tak např. matematické lingvistiky vděčíme za řadu podnětů pro zpřesnění formulací jednotlivých zákonitostí a pravidel; přínosné jsou rovněž i postupy transformační gramatiky.

Z hlediska marxisticky orientované lingvistiky lze mít ovšem i četné výhrady. Tak např. deskriptivismus přehlíží protiklad mezi jazykem a řečí, chápe jazyk jen jako nekonečný text a ignoruje tak vlastně systémový charakter jazyka. Naproti tomu glosematika se dopouští druhého extrému: redukuje jazyk jen na systém interních vztahů beze zření na společenské zakotvení jednotek těchto vztahů. Experimentálním směrem pak namnoze vadí jistý nepoměr mezi jejich rozsáhlým logicko-matematickým aparátem a omezeným jazykovým materiálem, který se touto metodou popisuje, jinak — poněkud zjednodušeně — řečeno, mezi vynaloženým úsilím a výsledky tohoto úsilí. Nekritické přejímání módních lingvistických koncepcí bez ohledu na jejich ideologické pozadí (nebo někdy právě s ohledem na ně) se nepříznivě odrazilo v tematickém zaměření prací řady čs. lingvistů a rovněž i v oblasti aplikovaného výzkumu — v předkladatelské teorii a praxi, v jazykovém vyučování, v ediční politice apod. Důsledkem jednostranného zaměření na výzkum vnitřní struktury jazyka bylo to, že se opomíjelo zkoumání funkce jazyka ve společnosti, studium závislosti jazykového vývoje na vývoji společenském, studium vztahu jazyka a myšlení, konfrontační popis jazyků apod.

Ideové jednostrannosti nepodlehla ovšem všechna pracoviště ve stejné míře. Zároveň však nelze říci, že by všude podrobili lingvisté svou práci principiální kritice a sebekritice.

Váženým nedostatkem plynoucím z celkové ideové roztržiténosti lingvistického bádání bylo a dosud je to, že namnoze není řádná koordinace výzkumu mezi jednotlivými vysokými školami, chybí žádoucí kooperace mezi vysokými školami a ČSAV i nadřazený orgán, který by celý výzkum náležitě řídil a usměrňoval.

K určité dezorganizaci došlo i v oblasti pedagogické: jako dědictví po liberalistickém období zůstala značná rozmanitost v učebních osnovách a plánech filologických oborů.

V závěrečném slově, předneseném prof. Horálkem, se konstatovalo, že dosud nebyly překonány všechny pozůstatky kritického období a že je napříště třeba v lingvistice důsledněji a intenzivněji uplatňovat marxisticko-leninské principy. Je třeba věnovat pozornost teoretickým otázkám vztahu jazyka a společnosti, jazyka a myšlení, problémům teorie spisovných jazyků, otázkám jazykové politiky socialistických států. Před bohemistikou stojí naléhavý úkol vypracovat vědeckou

mluvnici češtiny, před rusistikou pak úkol vypracovat novou konfrontační mluvnici rusko-českou. Nutno vydávat práce klasiků marxismu-leninismu o jazykovědě, žádoucí je také příručka o marxistické jazykovědě, stejně jako vysokoškolská kompendia, v nichž by se promítalo marxistické pojetí jazykovědy. Na univerzitách v Praze a Bratislavě je zapotřebí zavést jako speciální studijní obor obecnou jazykovědu.

Za krajně naléhavý úkol je třeba pokládat zajištění vedoucí úlohy strany v kádrové politice, především pokud jde o řízení práce na lingvistických pracovištích a při výchově vědeckého dorostu. Tato výchova musí být programově zaměřena na prohlubování ideologického vzdělávání. Půjde nejen o to, aby se lingvisté hlouběji zamýšleli nad problematikou marxistického přístupu jakožto nezbytného základu pro jakékoli zkoumání jakéhokoli jazyka, ale i o to, aby se neizolovali od společenského dění a aby své občanské postoje opírali o pronikavé studium základních otázek marxismu-leninismu vůbec.

International Symposium on First Language Acquisition

Pod tímto názvem probíhalo ve dnech 4., 5. a 6. září 1972 v budově toskánské akademie věd ve Florencii druhé pedolinguvistické symposium s mezinárodní účastí. Svou tematikou bezprostředně navazovalo na pedolinguvistické symposium první, jehož iniciátorem byl brněnský fonetik prof. Karel Ohnesorg, DrSc., a které se konalo za jeho předsednictví na filozofické fakultě UJEP pod patronátem ČSAV a MŠ dne 16.—18. října 1970 v Brně.

Florentskému symposiu předsedala prof. Walburga Raffler von Engel z university ottawské, místopředsedou byl prof. Dan I. Slobin z kalifornské university v Berkeley, jednatelkou pak byla estonská pedolinguvistka Els Oksaarová, která t. č. vede katedru obecného jazykozpytu na universitě v Hamburgu. Čestnými předsedy kongresu byli jmenováni M. Cohen, R. Jakobson, W. F. Leopold, A. R. Luria, K. Ohnesorg, M. Pavlovic a J. Piaget. Patronát převzaly kanadské a americké university (Brandon University, Indiana University of Pennsylvania, Loyola University of Chicago, Loyola University Medical Center, University of Illinois at Chicago Circle, University of New Brunswick, University of Oregon, University of Ottawa, University of Rhode Island a University of Southern California).

Přihlásilo se celkem 145 účastníků a 46 hostů. Nejvyššího procenta přítomných dosáhla delegace USA, jednotlivými zástupci pak byly reprezentovány tyto země: Kanada, Velká Británie, Jugoslávie, Švýcarsko, Švédsko, Francie, Belgie, Turecko, NSR, Japonsko, Rumunsko a Československo. Na programu jednání byly jednak úvodní referáty, jednak volné diskusní příspěvky k těmto tématům: intonace v dětské řeči, fonologický vývoj u dítěte, syntaktický vývoj, sémantický vývoj, jazyk a myšlení, bilingvismus, obecné zákonitosti ve vývoji jazyků a dětská řeč ve vztahu k lingvistické teorii. Hlavními referenty byli D. Crystal (Velká Británie, universita Reading), A. Ferguson (USA, universita Stanford), R. Cromer (Velká Británie, Medical Research Council), S. Ervin Tripp (USA, universita Berkeley), B. Friedlander (USA, universita Hartford), H. Sinclair-de-Zwart (Švýcarsko, universita Genève), E. Oksaar (NSR, universita Hamburg), D. I. Slobin (USA, universita Berkeley), M. Pavlovic (Jugoslávie, universita Beograd). Jak úvodní referáty předsedajících v jednotlivých sekcích, tak četné diskusní příspěvky účastníků symposia jasně prokázaly, že pedolinguvistika se v posledních letech těší značnému zájmu. Cenným přínosem je pak zejména to, že účastníci se měli možnost podrobně seznámit se stavem a metodami výzkumu dětské řeči na různých pracovištích lingvistických, psychologických i lékařských a ve vzájemných diskusích konfrontovat svoje poznatky s poznatky badatelů jiných. Jak v průběhu jednání, tak v závěrečném zasedání byla konstatována prospěšnost takovýchto konfrontací i nutnost setkání pedolinguvistických pracovníků. Bylo proto rozhodnuto, aby se podobná symposia konala pravidelně, nejméně jedenkrát za dva roky. Předsedkyní příštího zasedání byla zvolena naší vědecké veřejnosti dobře známá pracovnice v oboru pedolinguistiky a především pedopsychologie, Rumunka prof. Tatiana Slama-Cazacu. Symposium, v pořadí třetí, se bude konat v červnu 1974 v Bukurešti. Navržená témata jsou: emocionální prvky v řeči dítěte, patologie řeči, fonetika a fonologie dětské řeči, bilingvismus a multilingvismus, jazyk mluvený a psaný a k otázkám vývojových stadií u různých dětí.

Jaroslava Pačesová

O. Szemerényi: Einführung in die vergleichende Sprachwissenschaft. Darmstadt, Wissenschaftl. Buchgesellschaft, 1970. 311 S.

Obwohl die vergleichende Sprachwissenschaft ehemals die überhaupt wichtigste linguistische Disziplin darstellte und immerhin noch zu den wichtigsten gehört, gab es dennoch niemals einen Überfluß an brauchbaren Einführungswerken. Das einzige völlig befriedigende Hilfsmittel dieser